

УДК 351.84

К. В. Дубич,
к. пед. н., доцент, докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президенті України м. Київ

РОЛЬ НАУКОВО-ПРИКЛАДНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

К. Dubych,
Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Post-Doctoral Student of the Social and Humanitarian Policy Faculty,
the National Academy of Public Administration, Office the President of Ukraine, Kyiv

THE ROLE OF RESEARCH AND APPLICATION STATE MANAGEMENT MECHANISM TO IMPROVE THE QUALITY OF SOCIAL SERVICES

У статті розкрито сутність терміну "науково-прикладний механізм державного управління системою соціальних послуг", виокремлено та охарактеризовано ключові аспекти і недоліки підготовки науковців для системи соціального захисту населення з надання соціальних послуг. Охарактеризовано фундаментальні і прикладні наукові дослідження та їх роль у системі соціальних послуг. Проаналізовано сучасний стан науково-прикладних досліджень державного управління системою соціальних послуг.

The article reveals the essence of the concept of "scientific and applied the mechanism of state control in the system of social services," seen and are characterized in key aspects and disadvantages of scientific training for the social security system with the provision of social services. Are characterized in fundamental and applied research and their role in the system of social services. Analyzed sovrennoe condition applied research governance system of social services.

Ключові слова: науково-прикладний механізм державного управління, система соціального захисту, соціальні послуги, підготовка наукових кадрів.

Key words: scientific and applied the mechanism of public administration, social security system, social services, training of scientific personnel.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Проводячи реформування системи соціального захисту в т.ч. і обслуговування та надання якісних соціальних послуг населенню, актуальною стає проблема переформування та переорієнтації закладів, установ, організацій, соціальних служб і галузевого Міністерства соціальної політики на інноваційну діяльність, яка ґрунтується на дослідженні, вивченні та тиражуванні найкращих практик і розробленні нових моделей професійної діяльності з вирішення тих чи інших соціальних проблем, які супроводжують людей в складних життєвих обставинах.

Акцентуючи увагу на науково-прикладному механізмі державного управління системою соціальних послуг доводиться констатувати, що на сьогодні Міністерством освіти і науки не проводиться підготовка науково-педагогічних кадрів з галузі знань 1301 "Соціальне забезпечення". Національною Академією України не визначено окремого наукового напрямку з галузі знань 1301 "Соціальне забезпечення", а це все негативно позначається на дослідженні соціальних послуг та розробленні науково-прикладних теорій та методик з їх удосконалення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

Джерельною базою написання даної статті є наукові праці, публікації вітчизняних та міжнародних вчених і дослідників, які досліджували різні аспекти соціальної роботи та системи соціальних послуг. Питання теорії та практики соціального обслуговування, державного управління і системи соціальних послуг вразливим категоріям населення вивчалися науковцями В. Загорським, А. Михненко, П. Надолішним, Л. Тюптюю, І. Івановою, Л. Скоропадою, І. Зверєвою, Т. Семигиною, І. Миговичем та ін.

Кращому розумінню понятійно-термінологічного апарату державного управління в системі соціального забезпечення сприяли також роботи таких вітчизняних дослідників і науковців, як М. Головатий, І. Студеняка, Б. Сташківа, Н. Болотіної та ін.

Написанню статті передувало ґрунтовне вивчення автором вітчизняної системи соціального захисту населення, різні аспекти яких розкриваються в наукових роботах, публікаціях таких вчених і дослідників, як С. Бандур, К. Батигіної, Н. Болотіної, Н. Борецької, К. Ващенко, М. Мокляк, О. Новікова, О. Палій, М. Кравченко, О. Петроє, О. Пішуліна, О. Савченко, Ю. Саєнко, Т. Семигиної, Б. Сташківа, В. Скуратівського, П. Ситніки, В. Трощинського, Н. Ярош та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Незважаючи на існування цілої низки наукових праць і публікацій, в яких розкриваються різні аспекти системи соціального захисту населення, питання науково-прикладного механізму державного управління системою соціальних послуг залишаються не дослідженими. З огляду на викладене вище обґрунтовується вибір автором теми статті та актуалізується потреба в проведенні відповідного дослідження.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є обґрунтування ролі науково-прикладного механізму державного управління системою соціальних послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Реформування системи соціального захисту в період глобальної економічної кризи супроводжується складними та неоднозначними процесами щодо науково-професійної підготовки фахівців здатних виконувати поставлені завдання не зважаючи на негативні внутрішні та зовнішні чинники. Переформатування та переорієнтація структурних підрозділів Міністерства соціальної політики на інноваційну діяльність повинна ґрунтуватись на вивченні, дослідженні, аналізі та тиражуванні позитивних результатів з вирішення складних життєвих обставин, в яких опинились люди [5].

Дослідження та аналіз ефективних та інноваційних форм професійної діяльності в системі надання соціальних послуг повинен базуватись не на стихійній основі, а носити цілеспрямований характер, який ґрунтується на теоретичній та науково-прикладній основі і здатний забезпечити подальший розвиток механізмів державного управління системою соціального захисту. Якщо проаналізувати види соціальних послуг: соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, реабілітаційні, соціально-економічні, юридичні, інформаційні, послуги з працевлаштування та ін., що вимагає концентрації на собі широкого кола наукових та професійних знань [6].

Перелік вищезазначених послуг потребує багатогранного та скрупульозного науково-прикладного дослідження з визначенням найширшого кола людей яким вони необхідні в складний період їх життя.

Не менш важливим напрямом дослідження системи соціальних послуг є заклади, установи, організації, соціальні служби та їх форми власності і управління.

Згідно зі ст. 12 Закону "Про соціальні послуги" сфера надання соціальних послуг заснована на використанні та розвитку всіх форм власності і складається з державного та недержавного секторів. До державного сектору входять суб'єкти, що надають соціальні послуги і знаходяться в державній власності, управління якими здійснюється центральними органами виконавчої влади.

Комунальний сектор включає установи та заклади комунальної власності, які надають соціальні послуги і

знаходяться в підпорядкуванні органів місцевого самоврядування. Управління державним та комунальним секторами здійснюється відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

До недержавного сектору відносяться громадські, благодійні, релігійні організації та фізичні особи, діяльність яких пов'язана з наданням соціальних послуг. Управління сектором здійснюється в порядку, визначеному законодавством та відповідними статутами [6].

Одним із форм, яку необхідно використовувати у процесі державного управління системою соціальних послуг є підготовка фахівців що здатні вирішити поставлені професійні завдання. Особливого значення в цьому процесі набуває науково-прикладний характер системи соціальних послуг, що базується на передовому досвіді [6].

Передовий досвід є одним із найефективніших джерел нових ідей, підходів, технологій, який можна вивчати та досліджувати як в процесі практичної діяльності, так і професійної підготовки.

Передовий досвід — це один із аспектів науково-прикладного механізму державного управління в системі надання соціальних послуг. Науковий аспект механізму державного управління в системі соціальних послуг базується на ґрунтовному дослідженні та аналізі існуючих практик і виниклих або супровідних проблем, які ускладнюють або не дають можливості отримати бажані результати в наданні соціальних послуг [5].

На сьогодні можна констатувати, що через відсутність виокремленої наукової спеціальності галузі знань 1301 "Соціальне забезпечення" дослідження державного управління в системі соціальних послуг цілеспрямовано не проводяться, і тому немає обґрунтованих методик на вирішення "гострих" соціальних проблем.

Досліджений міжнародний досвід щодо надання соціальних послуг в країнах Євросоюзу з різних галузей знань не дозволяє бездумно копіювати його в українську систему соціальних послуг через багато відмінностей:

- нормативно-правової бази;
- стандартів життя;
- можливостей використання матеріальних та фінансових ресурсів;
- способів фінансування;
- форм та напрямів наукових досліджень;
- тощо [8].

Відповідно до вищезазначеного є нагальна необхідність дослідити та проаналізувати ефективні моделі надання соціальних послуг та рекомендувати ті, що можуть бути імплементовані в систему соціальних послуг України.

Науково-прикладний механізм державного управління системою соціальних послуг можна розглядати у трьох основних аспектах:

- підготовка фахівців з надання соціальних послуг;
- практична діяльність з надання соціальних послуг людям, що опинились в складних життєвих обставинах;
- наукові знання з їх категоріальним апаратом, що ґрунтується на системі закономірностей, принципів, підходів та забезпечений відповідними методами дослідження [4].

Автором досліджено, що теорія і практика системи соціальних послуг базується на наукових знаннях, результатах досліджень та аналізі практичної діяльності соціальних служб, установ організацій та фахівців, що управляють, планують, організовують та надають соціальні послуги.

ги, а саму теорію системи соціальних послуг можна розглядати як сукупність понять, концепцій, що відображають закони, закономірності, принципи та тенденції її розвитку, обґрунтовують моделі практики і форми забезпечення людей, що опинились у складних життєвих обставинах.

Розвиток теорії системи соціальних послуг відбувається на підставі наукових досліджень споріднених наук таких, як: економіка, психологія, соціологія, право, державне управління тощо, осмисленням емпіричного досвіду, створенням нових методик діяльності.

Система соціальних послуг вибудовує свою методологію на здобутих у процесі практичної діяльності доказових знань та аналізі практики. Важливим у цьому аспекті є науково-теоретичні обґрунтування природи соціальних проблем та способи їх розв'язання або усунення і саме на цей аспект спрямована наукова діяльність, яка досліджує та на підставі отриманих результатів, викристалізовує нові знання або моделі вирішення поставлених завдань.

Розглядаючи науково-прикладний механізм державного управління системою соціальних послуг слід зазначити, що на сьогодні не існує чітко вибудованої моделі цього процесу.

На нашу думку, перш ніж продовжити дослідження науково-прикладного механізму державного управління системою соціальних послуг, необхідно витлумачити основні поняття такі, як: фундаментальні та прикладні наукові дослідження, науковий та науково-прикладний результат.

На сьогодні більшість науковців вважають — що фундаментальні наукові дослідження — це науково-теоретична та експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини їх взаємозв'язку [3, с. 555].

Прикладні наукові дослідження — наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання і використання знань для практичних цілей [3, с. 555].

На підставі проведених фундаментальних та прикладних наукових досліджень ми отримуємо результати, які трактуються як:

— нове знання, одержане в процесі фундаментальних досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації: доповіді, монографічного дослідження тощо;

— нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, розробка яка може бути впроваджена в суспільну практику [3, с. 555].

Розглядаючи реабілітаційні послуги, як один з видів соціальних послуг, що базується на застосуванні різних технічних засобів реабілітації таких, як автомобілі візки для пересування, слухові апарати, протези різних членів тіла тощо, ми не можемо обійтися без науково-технічної діяльності, що спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технології, а її основними формами (видами) є науково-дослідні, науково-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції та інші роботи пов'язані з доведенням наукових та науково-технічних знань до стадії практичного їх використання.

Здійснюючи соціальний захист військовослужбовців, учасників АТО, що потребують сьогодні різних видів протезування та соціальних послуг державі необхідно розробити механізм державного управління соці-

альними послугами, який би забезпечував ці послуги вчасно та в повному обсязі, відповідно до потреб та науково-технічного прогресу. А це розроблення тих інструментів державного регулювання, які дозволять вести технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи з виготовлення дослідних зразків, а в подальшому партій науково-технічної продукції.

Грунтовних науково-прикладних досліджень потребують також ті категорії людей, що перебувають у складних життєвих обставинах, серед яких діти-сироти, інваліди, люди похилого віку.

Досліджуючи науково-прикладний механізм державного управління системою соціальних послуг слід зазначити, що він має кілька напрямів дослідження: нормативно-правовий, організаційно-інформаційний, фінансовий, кадровий та освітній. Не дослідивши бодай однієї з них і не вийшовши на оптимальні моделі функціонування, не можливо забезпечити ефективну діяльність системи соціальних послуг.

Безумовно, ми не можемо не бачити прикладного спрямування наукових досліджень у системі соціальних послуг, яка складається з двох взаємопов'язаних та взаємообумовлених складових: теоретико-методологічної та прикладної.

Науково-прикладне дослідження в системі соціальних послуг — це процес дослідження соціальних, економічних, психологічних та інших явищ і проблем людей, що опинились у складних життєвих обставинах, в якому напрацьовуються теоретико-емпіричні систематизовані знання про форми, методи та засоби соціальної підтримки.

Науково-прикладний механізм державного управління системою соціальних послуг — це наукова діяльність спрямована на дослідження явищ, процесів, складних життєвих обставин в житті людей з метою напрацювання нових знань, форм, методів та засобів для застосування їх в практичній діяльності соціальних служб, закладів, установ, організацій з метою удосконалення управління системою надання соціальних послуг населенню.

Процес соціального забезпечення громадян має складний багатогранний характер і свої складові такі, як: теоретична та практична підготовка і результати науково-дослідної роботи в галузі.

Професійну підготовку фахівців для галузі знань 1301 "Соціальне забезпечення" повинні супроводжувати не тільки результати наукових досліджень, а й науково-дослідна робота магістрантів, викладачів, що проводять професійну підготовку та професіоналів-практиків, що безпосередньо працюють у системі надання соціальних послуг.

На превеликий жаль, розірваність зв'язків у теоретичній та практичній підготовці, не мотивованість професіоналів-практиків щодо передачі практичних знань та позитивного досвіду, а тим більше проведення спільних науково-прикладних досліджень, на сьогодні в глухому куті. Необхідно розробити шкалу мотивації для професіоналів-практиків, яка б за результатами науково-прикладних досліджень та передачі позитивного досвіду забезпечувала б їх кар'єрне зростання, підвищення кваліфікації, матеріальне стимулювання тощо.

Науково-дослідну роботу будь-якої галузі знань неможливо побудувати через відсутність такого наукового напрямку в переліку наукових спеціальностей галузі, і саме в цьому і полягає головна проблема відсутності

фундаментальних та прикладних досліджень у галузі знань 1301 "Соціальне забезпечення".

Система професійної підготовки фахівців з галузі знань "Соціальне забезпечення", її наукові засади, проблеми і шляхи формування знань та умінь, методик і технологій надання соціальних послуг людям, що опинились в складних життєвих обставинах потребують розгортання наукових досліджень з окреслених проблем.

Науково-професійна підготовка фахівців для системи надання соціальних послуг повинна носити випереджувальний характер з опануванням новітніх технологій, інноваційних методів роботи як вітчизняних, так і міжнародних позитивних практик, і все це повинно базуватися на результатах фундаментальних та прикладних наукових досліджень галузі знань 1301 "Соціальне забезпечення".

Саме вищезазначені факти дозволяють стверджувати, що галузь знань 1301 "Соціальне забезпечення" повинна базуватися не тільки на професійній підготовці фахівців, а повинна мати своє продовження в окремій галузі науки.

На думку автора, визначену постановою Кабінету Міністрів України в 2007 році галузь знань 1301 "Соціальне забезпечення" на сучасному етапі розвитку системи соціальних послуг необхідно підсилити однією галуззю науки, і досліджувати соціальне забезпечення не в розрізі економіки, права, соціології, психології тощо, а як науки, що має вивчати та досліджувати глобальні соціальні проблеми і різні аспекти науково-прикладної діяльності практиків — професіоналів системи соціального захисту населення.

Крім того, підготовка науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах України повинна мати сталі філософські і науково-методологічні засади, що формують фахівців здатних не тільки до повсякденної кропіткої роботи практичного спрямування, а й готових поглиблювати науково-прикладні основи державного управління системою соціальних послуг у нових умовах євроінтеграції.

Здійснений аналіз наукових джерел та набутий автором емпіричний досвід дали підстави визначити проблеми що супроводжують дослідження науково-прикладного механізму державного управління системою соціальних послуг, серед яких:

— відсутність наукової спеціальності з галузі знань 1301 "Соціальне забезпечення";

— розірвані зв'язки між навчальними закладами та структурними підрозділами міністерства соціальної політики з проведення науково-практичної підготовки;

— відсутність взаємодії міністерства науки і освіти та міністерства соціальної політики, щодо розроблення та імплементації результатів науково-прикладних досліджень в систему надання соціальних послуг;

— не забезпеченість моральної та фінансової мотивації працівників структурних підрозділів міністерства соціальної політики щодо організації та проведення науково-прикладних досліджень.

До перспективних напрямів подальших досліджень слід віднести:

— пошук ефективних науково-прикладних механізмів та інструментів державного управління в системі надання соціальних послуг і імплементація їх в систему соціального захисту населення;

— проведення наукових досліджень з розроблення методик та технологій з ефективного держав-

ного управління системою надання соціальних послуг.

Література:

1. Головатий М.Ф. Соціальна політика і соціальна робота: термінологічно-понятійний словник / М.Ф. Головатий, М.Б. Панасик. — К.: МАУП, 2005. — 506 с.

2. Державне управління та державна служба: словник-довідник / Уклад. О.Ю. Оболенський. — К.: КНЕУ, 2005. — 480 с.

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: головний ред. В.Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.

4. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.

5. Іляш О. Щодо перспективних напрямів підвищення якості соціальних послуг в Україні. Аналітична доповідь: Електронний ресурс / О. Іляш // Нац. ін-т стратег. досліджень: веб-сайт. — 2014. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/763>

6. Про соціальні послуги: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (із змінами, внесен. згідно із 8 Законами в 2004—2012 рр.) // Офіц. вісн. України. — 2003. — 1 серп. (№ 29). — С. 52. — Ст. 1435.

7. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 556-р. // Офіц. вісн. України. — 2012. — 20 серп. (№ 61). — С. 71. — Ст. 2482.

8. Шашків Б.І. Соціальне обслуговування у системі соціального забезпечення: правові питання / Б.І. Шашків. — Право України: Юрид. журнал. — 2005. — № 1. — С. 76—79.

References:

1. Holovaty, M.F (2005), *Sotsial'na polityka i sotsial'na robota: Terminolohichno-poniatijnyj slovnyk [Social Policy and Social Work: Terminology-conceptual dictionary]*, AIDP, Kyiv, Ukraine.

2. Obolensky, O. (2005), *Derzhavne upravlinnia ta derzhavna sluzhba: slovnyk-dovidnyk [Public administration and public service: dictionary directory]*, MBK, Kyiv, Ukraine.

3. Kremen, V. (2008), *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]*, Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.

4. Kovbasiuk, Y.U Troshchinsky, V.P. and Surmina, Y.P. (2010), *Entsyklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic Dictionary of Public Administration]*, NAPA, Kyiv, Ukraine.

5. Ilyash, O. (2014), "As for promising areas of improving the quality of social services in Ukraine" available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/763> (Accessed 24 Nov 2014).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *The Law of Ukraine "On social services"*, *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 29, p. 52.

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2012), "Order "On approval of the Strategy of reforming the social services system"", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 61, p. 71.

8. Stashko, B.I. (2005), "Social services in the social security system: legal issues", *Right Pravo Ukrainy: Yuryd. Zhurnal*, vol. 1, pp. 76—79.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2015 р.